

Małgorzata Rembiasz

Dojrzała przedsiębiorczość : wybrane problemy

Ekonomiczne Problemy Usług nr 111, 165-174

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAŁGORZATA REMBIASZ

Politechnika Poznańska

DOJRZAŁA PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ – WYBRANE PROBLEMY

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie głównych przyczyn prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby powyżej pięćdziesiątego roku życia. Podjęto w nim również próbę przedstawienia głównych ograniczeń i perspektyw rozwoju tego zjawiska.

W Polsce od wielu lat obserwuje się zbyt wczesną dezaktywizację zawodową starszych ludzi. Konieczne zatem staje się wprowadzanie różnego typu instrumentów polityki państwa wspierających prowadzenie działalności gospodarczej przez osoby w dojrzałym wieku. Obecna sytuacja społeczna i gospodarcza oraz perspektywa rozwoju demograficznego Polski na najbliższych kilkanaście lat wymagają większego zainteresowania omawianym problemem.

Słowa kluczowe: dojrzała przedsiębiorczość, starzenie się społeczeństwa, przedwczesna dezaktywizacja zawodowa, wspieranie przedsiębiorczości

Wprowadzenie

Demograficzne starzenie się społeczeństw spowodowane wydłużaniem się życia ludzkiego jest procesem nieuchronnym i nieodwracalnym. W roku 1950 tylko 8% ludności na świecie miało powyżej 60 lat, w 2013 ludzi w tym wieku było już 12%, a szacuje się, że będzie ich aż 21% w 2050 roku¹. Zatem relatywna wielkość populacji osób starszych podwoi się. Starzenie ludności w Europie będzie jednak dużo intensywniejsze niż średnio na świecie. Prognozuje się, że w 2050 roku co trzeci Europejczyk będzie miał co najmniej 65 lat².

W Polsce od wielu lat pogarsza się współczynnik obciążenia demograficznego. W 2011 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 57 osób w wieku nieprodukcyjnym, podczas gdy w 2000 roku było ich 64 (w 1990 r. – 72)³. Prognozy demograficzne dla Polski mają niestety bardzo negatywny charakter. Według

¹ *World population prospects: the 2012 revision, highlights and advance tables*, United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division 2013, s. 6.

² D. Samoń, *Starzenie się ludności to nie katastrofa*, Analiza FOR nr 8/2012, 29.08.2012, s. 3.

³ Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2012 r., GUS, Departament Badań Demograficznych i Rynku Pracy, Warszawa 2013, s. 15.

Komisji Europejskiej w 2060 roku liczebność populacji w wieku powyżej 65 lat będzie stanowiła ponad 60% populacji osób w wieku produkcyjnym (obecnie stanowi ok. 20%)⁴. Gwałtowny wzrost tego współczynnika obciążenia demograficznego zaledwie w ciągu 50 lat pokazuje, że nawet dopływ imigrantów nie rozwiązałby w długim okresie problemów starzenia demograficznego w Polsce. Z kolei emigracja zarobkowa może tę negatywną sytuację pogorszyć. Proces starzenia demograficznego ma również odzwierciedlenie we wzroście z 31% w 2010 roku do prognozowanych 99% w 2060 roku współczynnika obciążenia ekonomicznego⁵ (będącego relacją ogółu osób niepracujących w wieku powyżej 65 lat do ogółu osób pracujących wieku produkcyjnym). Oznacza to, że konsumpcja coraz liczniejszego pokolenia emerytów będzie musiała być sfinansowana z pracy coraz mniej licznego pokolenia pracujących. Sytuacja ludnościowa Polski jest zatem trudna i w najbliższym okresie nie należy oczekiwać znaczących pozytywnych zmian.

Przedstawiona sytuacja demograficzna jasno wskazuje na konieczność zwiększenia aktywności zawodowej osób w dojrzałym wieku. Dane Eurostat wskazują na dużą dysproporcję średniej wieku emerytalnego w poszczególnych krajach członkowskich. Warto podkreślić to, że Polska w tym zestawieniu zajmuje ostatnie miejsce. Obecnie przeciętny Polak kończy pracę zawodową w wieku 57 lat. Dodatkowo stopa zatrudnienia w grupie wiekowej 55–64 lata wynosi w naszym kraju zaledwie 34%, podczas gdy w Finlandii, Szwecji, Belgii, Estonii oraz Wielkiej Brytanii, gdzie średnia wieku w którym przechodzi się na emeryturę wynosi ponad 63 lata, wskaźnik ten wynosi blisko 70%⁶. Wcześniejsza niż w pozostałych państwach europejskich dezaktywizacja zawodowa Polaków wynika między innymi z dotychczasowych przywilejów emerytalnych, np. dla górników, kolejarzy i służb mundurowych. Od stycznia 2013 roku wiek emerytalny jest w Polsce stopniowo wydłużany. Wszyscy mężczyźni będą pracować do 67 roku życia od 2020 roku, kobiety – od 2040 roku.

Zjawisko „dojrzałej przedsiębiorczości”

Problem aktywności zawodowej i prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby starsze można wyjaśnić na podstawie różnych teorii społecznego starzenia się⁷. Przykładem jest teoria wycofania się, która zakłada, że osoby starsze powoli, lecz systematycznie wycofują się z pełnienia dotychczasowych ról społecznych, aby mogły je przejąć osoby młodsze. Odmiennie podejście prezentuje teoria aktywności, która podkreśla fakt większej satysfakcji z życia osób starszych, bardziej zaangażowanych w różne relacje społeczne. Wskazuje również na trudności ze znalezieniem nowych ról społecznych dla utraconych, wskutek przejścia na emeryturę. Z kolei

⁴ *The 2012 ageing report: underlying assumptions and methodologies*, „European Economy” 2011, nr 4.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Aktywność zawodowa osób z grupy 50 plus*, 2012, Biuletyn Obserwatorium Regionalnych Rynków Pracy, nr 17, www.obserwatorium.pracodawcyrp.pl (31.09.2013).

⁷ J. Halicki, *Spoleczne teorie starzenia się*, w: *Zostawić ślad na ziemi*, red. M. Halicka, J. Halicki, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2006, s. 258–262.

teoria modernizacji koncentruje się na zjawisku obniżania się statusu społecznego osób starszych, wynikającego z przemian cywilizacyjnych. Postęp techniczny automatycznie obniża bowiem konkurencyjność starszych pracowników, mniej chętnych do podnoszenia swych kwalifikacji zawodowych i powoduje wycofywanie się ich z rynku pracy.

Z badań przeprowadzonych w ramach Bilansu Kapitału Ludzkiego w Polsce wynika, że wśród osób aktywnych zawodowo w wieku 50–59/64 lata w 2012 roku aż 11% prowadziło własną pozarolniczą działalność gospodarczą (warto też dodać, że 9% prowadziło działalność rolniczą)⁸. Ponadto z badań przeprowadzonych wśród osób niepracujących w wieku powyżej 50 lat w województwie łódzkim wynika, że 63% osób chciałoby w przyszłości założyć działalność gospodarczą⁹.

Interesujące jest to, że w krajach wysoko rozwiniętych menedżerowie w średnim wieku rezygnują z dobrze płatnych stanowisk w dużych firmach, by uruchomić własną firmę, wykorzystując zdobyte wcześniej doświadczenia i kontakty oraz dobrą znajomość branży, dzięki którym mają oni większe szanse na osiągnięcie sukcesu niż ludzie młodzi, zakładający przedsiębiorstwo zaraz po studiach. Według badań przeprowadzonych w 2010 roku we Francji, 17% osób w wieku powyżej 50 lat zadeklarowało chęć założenia własnego przedsiębiorstwa krótko przed lub na emeryturze¹⁰.

Przejście na emeryturę zalicza się do najbardziej stresogennych wydarzeń w życiu człowieka i oznacza zmianę trybu życia oraz łączy się z ułożeniem na nowo relacji z rodziną i otoczeniem społecznym. Z badań ankietowych CBOS-u z 2012 roku wynika, że tylko 11% osób emerytów pracuje zarobkowo, w tym zaledwie 2% prowadzi własne przedsiębiorstwo, a 69% niepracujących emerytów nie jest wcale zainteresowanych podjęciem pracy. Jednak aż 87% obecnych 30-, 40- i 50-latków planuje na emeryturze nadal pracować, a 24% chciałoby prowadzić działalność gospodarczą¹¹.

Wysoki odsetek ludności starszej w populacji jest wynikiem współczesnych procesów społeczno-gospodarczych i powinien być traktowany raczej jako wyzwanie, a nie jako zagrożenie. Aktywność zawodowa osób w wieku emerytalnym staje się zatem coraz ważniejszym problemem, na który wpływają trzy rodzaje czynników. Pierwsze wynikają ze specyficznych cech tej grupy społecznej (w tym ich skłonności do podjęcia działalności gospodarczej). Druga grupa czynników związana jest z nastawieniem pracodawców do zatrudniania ludzi starszych. Ponadto na aktywność gospodarczą osób wieku dojrzałym wpływa polityka wspierania przedsiębiorczości oraz regulacje prawne. Oczywisty jest fakt wzajemnego oddziaływania tych czynników. Poza tym większość z nich jest niemierzalna lub trudno mierzalna.

⁸ *Młodość czy doświadczenie? Kapitał ludzki w Polsce*, raport podsumowujący III edycję badań BLK z 2012 r., red. J Górnjak, PARP, Uniwersytet Jagielloński, Warszawa 2013.

⁹ *PI Aktywni Seniorzy*, raport z badań końcowych, Fundacja Ekspert-Kujawy, www.fundacja.ekspert-kujawy.pl (30.10.2013).

¹⁰ <http://www.apce.com /cid111670 /les-seniors-et-la-creation-d-entreprise.html?pid=337> (30.10.2013).

¹¹ *Sposoby spędzania czasu na emeryturze. Komunikat z badań*, BS/106/2012, CBOS, Warszawa, s. 2.

W dalszej części artykułu w ogólny sposób zostaną przedstawione wymienione determinanty.

Cechy i postawy ludzi w wieku dojrzałym jako determinanty podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej

Nie ma również wątpliwości, że skłonność do podejmowania pracy wynika z cech osobowości. W kontekście prowadzenia działalności gospodarczej osoby w wieku powyżej 50 lat w porównaniu z osobami młodszymi cechują się:

- większą ostrożnością i raczej asekuracyjnym podejściem do sytuacji konfliktowych,
- mniejszą skłonnością do spontanicznych zachowań i podejmowania ryzyka,
- niższą kreatywnością i otwartością na zmiany,
- umiejętnością dostrzegania szerszego spektrum problemów wynikającą z wcześniejszych doświadczeń życiowych,
- mniejszą pewnością siebie w umiejętnościach autoprezentacji.

Część z wymienionych cech może faktycznie hamować przedsiębiorcze zachowania. Należy jednak stwierdzić, że osoby dojrzałe postrzegane są na ogół jako bardziej wiarygodne i godne zaufania, a to z kolei sprzyja budowaniu trwałych kontaktów biznesowych.

Warto tu przytoczyć wyniki badań dotyczących zmian cech osobowości, postępujących z wiekiem. Przez cały okres narastają takie cechy jak: mądrość życiowa (umiejętność określania sposobu działania i ścieżki postępowania w nowych sytuacjach) pamięć długookresowa oraz doświadczenie życiowe i zawodowe. Z obiektywnych przyczyn obniża się natomiast z wiekiem szybkość działania i fizyczne możliwości¹². Rodzaj i wymiar prowadzonej działalności gospodarczej powinno się zatem dostosować do specyficznych cech osobowości związanych z wiekiem.

Do uwarunkowań aktywności zawodowej ludzi w dojrzałym wieku należy ogólny stan zdrowia. W badaniach przeprowadzonych w 2009 roku w województwie kujawsko-pomorskim w omawianej grupie wiekowej swój stan zdrowia jako bardzo dobry i dobry określiło ponad 36% respondentów. Przy czym 25,5% badanych musiało z powodu niepełnosprawności zrezygnować z pracy lub ją ograniczyć. Co ważne konieczność ograniczenia lub rezygnacji z pracy nie wykazywała związku z wiekiem ankietowanych¹³. Ponadto z przytoczonych już wcześniej badań w ramach Bilansu Kapitału Ludzkiego wynika, że tylko dla 7% przedsiębiorców w wieku 50–59/64 lata zły stan zdrowia stanowił główne utrudnienie lub powód do zakończenia działalności gospodarczej¹⁴.

¹² *Elastyczne Formy Zatrudnienia – efektywne zarządzanie zasobami rynku pracy, 2007*, STOS, Warszawa–Kraków, s. 7.

¹³ E. Dolny, *Determinanty kontynuowania pracy i aktywizacji zawodowej osób w starszym wieku*, w: *Determinanty aktywności zawodowej osób starszych*, red. Z. Wiśniewski, Dom Organizatora, Toruń 2009, s. 123–127.

¹⁴ S. Czarnik, K. Turek, *Wykształcenie, praca, przedsiębiorczość Polaków*, PARP, Uniwersytet Jagielloński, Warszawa 2013, s. 54.

Kolejnym ważnym uwarunkowaniem podejmowania i kontynuowania działalności gospodarczej jest sytuacja rodzinna omawianej grupy wiekowej. Należy zauważyć, że osoby te bardzo często świadczą usługi opiekuńcze w stosunku do członków rodziny: rodziców, współmałżonków, dzieci oraz wnuków. Konieczność wykonywania tych usług może stanowić motywację do skrócenia okresu aktywności zawodowej, szczególnie w wypadku kobiet.

Bardzo ważnym czynnikiem wpływającym na aktywność gospodarczą ludzi w dojrzałym wieku jest ich sytuacja materialna uwarunkowana dochodami gospodarstwa domowego, do którego należą. Według sondażu przeprowadzonego przez CBOS w 2010 roku prawie co drugi ankietowany w starszym wieku (46%) żył na średnim poziomie, a tylko 6% uznało swoją sytuację finansową za bardzo złą, ponieważ miało problemy z zaspokojeniem nawet podstawowych potrzeb¹⁵. Przejście na emeryturę wiąże się na ogół ze znacznym zmniejszeniem dochodów oraz utratą prestiżu społecznego i pozycji w rodzinie. Trudno się zatem dziwić, że część osób nie chce rezygnować z dotychczasowego standardu życia i nie chcąc korzystać z pomocy państwa lub rodziny, stara się podjąć lub kontynuować działalność gospodarczą, która umożliwi im dalsze pełne uczestnictwo w życiu społecznym. Niewysokie emerytury należy zatem traktować jako czynnik zmniejszający poziom przedsiębiorczości ludzi starszych. Wysokość świadczeń emerytalnych w Polsce dla większości świadczeniobiorców nie jest satysfakcjonująca. Według danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przeciętna wysokość emerytury wypłacanej przez ZUS w marcu 2013 roku wyniosła 1907,99 zł, przy czym dla populacji mężczyzn była to kwota 2329,89 zł, zaś dla populacji kobiet – 1620,80 zł. Największa liczba świadczeniobiorców pobierała natomiast emeryturę w wysokości 1481,87 zł¹⁶.

Na możliwość kontynuowania aktywności zawodowej po 50. roku życia istotny wpływ mają również kwalifikacje zawodowe. W wyniku dokonującego się postępu społeczno-cywilizacyjnego poziom wykształcenia ludności starszej jest niższy niż młodszej. Oczywiście przewagę ludzi w wieku okołoemerytalnym stanowi jednak doświadczenie zdobyte podczas długoletniej pracy zawodowej. Stanowi ono szansę na prowadzenie działalności gospodarczej szczególnie w dziedzinach, w których brakuje młodszych specjalistów.

Osoby w dojrzałym wieku mają zazwyczaj fachową wiedzę i doświadczenie zawodowe sprzyjające prowadzeniu działalności gospodarczej, ale jednocześnie brakuje im: wiary we własne możliwości i umiejętności zarządzania oraz wystarczających zasobów finansowych. Ważne jest zatem, aby starały się przezwyciężać te ograniczenia, korzystając z dostępnych szkoleń wspierających dojrzałą przedsiębiorczość.

Podsumowując należy również zauważyć, że osoby o wyższym poziomie kwalifikacji, wykonujące interesującą pracę i zaangażowane w jej wykonywanie będą chciały jak najdłużej prowadzić własną firmę w przeciwieństwie do osób o niskich

¹⁵ *Obraz typowego Polaka w starszym wieku. Komunikat z badań*, BS/2/2010, CBOS, Warszawa, s. 4.

¹⁶ *Struktura wysokości emerytur i rent wypłacanych przez ZUS po waloryzacji w marcu 2013 roku*, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Departament Statystyki i Prognoz Aktuarnych, Warszawa 2013, s. 15.

kwalifikacjach wykonujących ciężkie prace fizyczne. Dotyczy to szczególnie osób, które prowadzenie przedsiębiorstwa traktują z pasją i stanowi ono dla nich nie tylko źródło dochodów, ale także środek do realizacji życiowych ambicji i planów. W 2012 roku w Polsce aż 21% wśród aktywnych zawodowo osób w wieku 50–59/64 lata, z dyplomami wyższych uczelni miało własne firmy¹⁷. Należy jednak pamiętać, że niekorzystne rozwiązania prawne niezależnie od osobistych preferencji będą zmuszały je do rezygnacji z dalszego prowadzenia działalności gospodarczej.

Sytuacja osób powyżej 50. roku życia na rynku pracy

Sytuację na rynku pracy należy traktować jako najważniejszy zewnętrzny czynnik, określający skłonność do kontynuowania lub podejmowania działalności gospodarczej w dojrzałym wieku. Osoby bezrobotne w wieku powyżej 50 lat mają na ogół duże problemy ze znalezieniem pracy. W II kwartale 2013 roku w Polsce stanowiły one aż 23,3% ogółu bezrobotnych¹⁸. Wzrost liczby bezrobotnych po 55. roku życia wynika m.in. z likwidacji wcześniejszych emerytur na początku 2009 roku oraz kryzysu gospodarczego, który spowodował konieczność obniżania kosztów w przedsiębiorstwach, wyrażającą się ograniczeniem zatrudnienia.

Złą sytuację na rynku pracy pogłębia negatywne nastawienie pracodawców do zatrudniania starszych osób. Objawia się ono postrzeganiem starszych pracowników jako mniej produktywnych, trudniej przystosowujących się do zmian i mało chętnych do podnoszenia kwalifikacji. Wielu pracodawców uważa, że starsi pracownicy nie pasują do młodych, dynamicznych zespołów. Ich zdaniem tylko młodzi pracownicy świadczą o prężności i nowoczesności przedsiębiorstwa. Niechęć pracodawców do zatrudniania osób starszych może wynikać również z rosnących, wraz ze stażem pracy i doświadczeniem pracownika, kosztów pracy wyrażających się wyższymi oczekiwaniami płacowymi.

Obawę u pracodawców budzą również zbyt restrykcyjne przepisy ochrony zatrudnionych. Na przykład w Polsce gwarancja zatrudnienia osób w wieku przedemerytalnym wynosi 4 lata. Wielu przedsiębiorców szczególnie z sektora małych i średnich przedsiębiorstw nie chce zatrudniać starszych, mając na uwadze perspektywę pogorszenia się sytuacji finansowej ich firm i związane z tym trudności ze zwolnieniem pracownika objętego ochroną. Dodatkowo osoby, które nabyły prawo do emerytur pomostowych mają możliwość dwukrotnego skorzystania z gwarancji zatrudnienia¹⁹.

Przeprowadzone w polskich przedsiębiorstwach badania dowiodły ponadto, że pracodawcy nadal rzadko zwracają uwagę na problemy związane z zarządzaniem wiekiem. Według przeprowadzonych badań w polskich przedsiębiorstwach większość zatrudnionych uważa, że ich pracodawcy nie oferują żadnych rozwiązań pomagających w stopniowym przechodzeniu na emeryturę. Tylko 19% stwierdziło, że,

¹⁷ *Młodość czy doświadczenie...*

¹⁸ *Bezrobocie rejestrowane I–II kwartał 2013 r.*, GUS, Warszawa 2013, s. 16.

¹⁹ *Emerytury pomostowe: Firmy kwestionują ośmioletnią ochronę przedemerytalną*, 2013, www.gazetaprawna.pl (29.09.2013).

ma możliwość skorzystania z opcji przejścia z pełnego na niepełny wymiar czasu pracy, 13% może zmienić pracę na mniej stresującą lub wyczerpującą fizycznie a 12% ankietowanych podało, że pracodawca zapewnia szkolenia w celu zmiany kwalifikacji zawodowych²⁰. Wydaje się, że prowadzenie własnej działalności gospodarczej stwarza większe możliwości stopniowego, dostosowanego do indywidualnych możliwości i preferencji zakończenia aktywności zawodowej.

O dominującej roli czynnika w postaci sytuacji na rynku pracy warunkującego rozwój przedsiębiorczości osób powyżej 50 roku życia świadczą również badania przeprowadzone w województwie pomorskim wśród osób, które po 50 roku życia rozpoczęły działalność gospodarczą. Zgodnie z tymi badaniami jako główny motyw do zakładania własnego przedsiębiorstwa aż 81% badanych podało trudności w znalezieniu pracy, a 5% – strach przed utratą pracy²¹. Można zatem stwierdzić, że niekorzystna dla osób w dojrzałym wieku sytuacja na rynku pracy wręcz wymusza zakładanie jednoosobowych przedsiębiorstw, umożliwiających ich właścicielom zdobycie środków na własne utrzymanie.

Wspieranie „dojrzałej przedsiębiorczości” – element polityki przeciwdziałania dezaktywizacji zawodowej osób w wieku okołoemerytalnym

W związku z szybko postępującym procesem starzenia się społeczeństwa, coraz częściej problemy osób po 50. roku życia podnoszone są w dyskusjach na poziomie Komisji Europejskiej. Przykład stanowi komunikat „Demograficzna przyszłość Europy – przekształcić wyzwania w nowe możliwości”²², w którym jako drugi z pięciu głównych celów określono: „wspieranie zatrudnienia w Europie poprzez tworzenie nowych i lepszych miejsc pracy oraz poprzez przedłużenie i jakościową poprawę okresu aktywności zawodowej” odnoszący się do aktywnej polityki rynku pracy, skierowanych do osób powyżej 55. roku życia oraz do zmian, mających na celu usunięcie zachęt do wczesnego opuszczania rynku pracy. W wielu krajach Unii Europejskiej na szeroką skalę tworzy się i wdraża różnego rodzaju przedsięwzięcia na rzecz utrzymania zatrudnieniu bądź włączenia w nie pracobiorców w dojrzałym wieku.

W niewielu państwach istnieją jednak konkretne programy skierowane do osób, w omawianej grupie wiekowej, pragnących założyć własną firmę. Przyszli przedsiębiorcy mogą jednak korzystać z wielu innych ogólnodostępnych inicjatyw wspierających rozwój przedsiębiorczości²³. Wyjątkiem jest zatem poświęcona dojrzałej przedsiębiorczości, powstała z inicjatywy księcia Walii, organizacja: The Prince's Initiative for Mature Enterprise²⁴, będąca członkiem wspieranej przez UE orga-

²⁰ *Zmiana oblicza emerytur. Raport o gotowości emerytalnej Polaków*, 2013, AGEON, www.ageon.pl (15.09.2013), s. 13.

²¹ P. Kubicki, *Dojrzała przedsiębiorczość – innowacyjny model preinkubacji przedsiębiorczej osób 50+*. Podsumowanie badań empirycznych, <http://www.dojrzalaprzedsiębiorczosc.pl> (15.10.2013).

²² *Demograficzna przyszłość Europy – przekształcić wyzwania w nowe możliwości*, Komisja Europejska, Bruksela 2006, <http://eur-lex.europa.eu> (30.10.2013).

²³ <http://www.perspective45.lu> (12.10.2013).

²⁴ <http://www.prime.org.uk> (12.10.2013).

nizacji Senior Enterprise²⁵. Od 1999 roku pomogła ona ponad 25 tys. bezrobotnym lub zagrożonym utratą pracy osobom powyżej 50. roku życia w założeniu własnej firmy. Organizacja ta oferuje bezpłatne warsztaty i szkolenia a także dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej. W Niemczech działa z kolei organizacja „Gründer 50plus”²⁶, promująca samozatrudnienie wśród osób w wieku okołoemerytalnym, głównie tych z bogatym doświadczeniem zawodowym.

Polska niestety należy do państw, w których skala zmian dotyczących poziomu aktywności zawodowej osób po 50. roku życia jest wciąż niezadowalająca. Poprawie tej sytuacji mają służyć różnorodne inicjatywy skierowane na wydłużenie aktywności zawodowej w Polsce, których przykładem jest projekt „Dojrzała przedsiębiorczość – innowacyjny model preinkubacji przedsiębiorczej osób 50+”, którego celem jest kompleksowe wsparcie osób powyżej 50 roku życia, prowadzące do wywołania w nich gotowości do założenia własnej firmy²⁷. Projekt obejmuje: model prowadzenia doradztwa, model prowadzenia szkoleń i aplikację multimedialną *Life Design 50+* i ma stanowić nowoczesne i efektywne narzędzie dla doradców zawodowych pracujących w urzędach pracy, wspomagające prowadzenie przez nich zajęć z osobami powyżej 50 roku życia.

Z kolei w ramach organizowanych przez instytucje takie jak Centrum Inicjatyw Senioralnych i Urzędy Pracy szkoleń starsi ludzie mogą się także nauczyć jak zakładać i prowadzić firmę, a także podnieść poziom wiedzy w zakresie obsługi komputera i znajomości języków obcych. Do interesujących inicjatyw należą Uniwersytety Trzeciego Wieku, w których osoby w wieku emerytalnym mogą zdobywać wiedzę naukową, podtrzymując a nawet zwiększając swoją sprawność intelektualną, a czasem i fizyczną. Głównym celem tych instytucji jest włączenie ludzi starszych w system kształcenia ustawicznego. W Polsce działa już 350 takich uniwersytetów. Interesujące jest to, że UTW współpracują na przykład z NBP, przekazując osobom starszym potrzebną wiedzę z ekonomii, a w szczególności zarządzania własnymi finansami.

Przykładem przeciwdziałania zbyt wczesnej dezaktywizacji zawodowej jest również współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego projekt „Aktywny Emeryt” realizowany w formie usługi doradczo-szkoleniowej, którego inicjatorem jest Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości²⁸. W ramach projektu zaplanowano przeszkolenie 1250 pracowników małych, średnich i dużych przedsiębiorstw z województwa małopolskiego, podkarpackiego i śląskiego, którzy ukończyli co najmniej 50 lat. Szkolenia w zakresie rozwoju kompetencji miękkich mają pomóc w rozwoju umiejętności interpersonalnych, pracy zespołowej oraz komunikacji. Ponadto uczestnicy zdobędą wiedzę na temat elastycznych form zatrudnienia, wolontariatu i prowadzenia działalności gospodarczej.

²⁵ <http://www.seniorenterprise.ie> (12.10.2013).

²⁶ <http://www.gruender50plus.de> (12.10.2013).

²⁷ <http://www.dojrzaalaprzedsiebiorczosc.pl> (15.10.2013).

²⁸ <http://50plus.parp.gov.pl> (15.10.2013).

Podsumowanie

Podsumowując należy stwierdzić, że w skali mikro aktywne postawy przedsiębiorcze osób w wieku dojrzałym mogą pozytywnie wpływać na funkcjonowanie gospodarstw domowych i przedsiębiorstw. W Polsce niestety od wielu lat obserwuje się zbyt wczesną dezaktywizację zawodową starszych ludzi. Zjawisko to w skali makro, wobec dynamicznego procesu demograficznego starzenia się społeczeństwa, może stanowić znaczne utrudnienie w osiągnięciu odpowiedniego poziomu wzrostu gospodarczego. Doświadczenia starych krajów członkowskich UE pokazują, że utrzymywanie wysokiej aktywności zawodowej (również w formie samozatrudnienia) osób starszych zmniejsza obciążenia budżetu państwa z tytułu świadczeń społecznych, umożliwiając finansowanie tworzenia miejsc pracy dla ludzi młodych²⁹.

Wiele osób w wieku dojrzałym, także te, które osiągnęły już wiek emerytalny, chciałoby nadal wykorzystywać swoje umiejętności zawodowe i doświadczenie. Dla części z nich dobrym rozwiązaniem może być samozatrudnienie, dające możliwość dostosowania czasu i warunków pracy do własnych możliwości.

Konieczne zatem staje się dalsze wprowadzanie różnego typu instrumentów polityki państwa wspierających rozwój przedsiębiorczości osób w wieku dojrzałym. Wydaje się, że obecna sytuacja społeczna i gospodarcza oraz perspektywa rozwoju demograficznego Polski na najbliższych kilkanaście lat wymaga większego zainteresowania omawianym problemem.

Literatura

- Aktywni Seniorzy, Raport z badań końcowych*, Fundacja Ekspert-Kujawy, www.fundacja.ekspert-kujawy.pl (30.10.2013).
- Aktywność zawodowa osób z grupy 50 plus*, 2012, Biuletyn Obserwatorium Regionalnych Rynków Pracy, nr 17, www.obserwatorium.pracodawcyrp.pl.
- Bezrobocie rejestrowane I–II kwartał 2013 r.*, GUS, Warszawa 2013.
- Czarnik S., Turek K., *Wykształcenie, praca, przedsiębiorczość Polaków*, PARP, Uniwersytet Jagielloński, Warszawa 2013.
- Demograficzna przyszłość Europy – przekształcić wyzwania w nowe możliwości*, Komisja Europejska, Bruksela 2006, <http://eur-lex.europa.eu> (30.10.2013).
- Dolny E., *Determinanty kontynuowania pracy i aktywizacji zawodowej osób w starszym wieku*, w: *Determinanty aktywności zawodowej osób starszych*, red. Z. Wiśniewski, Dom Organizatora, Toruń 2009.
- Elastyczne Formy Zatrudnienia – efektywne zarządzanie zasobami rynku pracy*, 2007, STOS, Warszawa–Kraków.
- Emerytury pomostowe: Firmy kwestionują ośmioletnią ochronę przedemerytalną*, 2013, www.gazetaprawna.pl (29.09.2013).
- <http://50plus.parp.gov.pl> (15.10.2013).
- <http://www.apce.com/cid111670/les-seniors-et-la-creation-d-entreprise.html?pid=337> (30.10.2013).

²⁹ T. Schimanek, *Sytuacja osób powyżej 50-tego roku życia na rynku pracy oraz rola organizacji pozarządowych świadczących usługi rynku pracy skierowane do tych osób*, FISE, Warszawa 2006, s. 5.

- <http://www.dojrzaIaprzedsiebiorczosc.pl> (15.10.2013).
- <http://www.gruender50plus.de> (12.10.2013).
- <http://www.perspective45.lu> (12.10.2013).
- <http://www.prime.org.uk> (12.10.2013).
- <http://www.seniorenterprise.ie> (12.10.2013).
- Kubicki P., *Dojrzała przedsiębiorczość – innowacyjny model preinkubacji przedsiębiorczej osób 50+*. Podsumowanie badań empirycznych, <http://www.dojrzaIaprzedsiebiorczosc.pl> (15.10.2013).
- Młodość czy doświadczenie? Kapitał ludzki w Polsce, raport podsumowujący III edycję badań BLK z 2012 r.*, red. J Górnjak, PARP, Uniwersytet Jagielloński, Warszawa 2013.
- Obraz typowego Polaka w starszym wieku. Komunikat z badań*, BS/2/2010, CBOS, Warszawa.
- Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2012 roku*, GUS, Departament Badań Demograficznych i Rynku Pracy, Warszawa 2013.
- Samoń D. *Starzenie się ludności to nie katastrofa*, Analiza FOR nr 8/2012, 29.08.2012.
- Schimanek T., *Sytuacja osób powyżej 50-tego roku życia na rynku pracy oraz rola organizacji pozarządowych świadczących usługi rynku pracy skierowane do tych osób*, FISE, Warszawa 2006.
- Sposoby spędzania czasu na emeryturze. Komunikat z badań*, BS/106/2012, CBOS, Warszawa.
- Struktura wysokości emerytur i rent wypłacanych przez ZUS po waloryzacji w marcu 2013 roku*, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Departament Statystyki i Prognoz Aktuarialnych, Warszawa 2013.
- The 2012 Ageing Report: Underlying Assumptions and Methodologies*, European Economy 4/2011.
- World Population Prospects: The 2012 Revision, Highlights and Advance Tables. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division 2013.
- Zmiana oblicza emerytur. Raport o gotowości emerytalnej Polaków*, 2013, AGEON, www.ageon.pl (15.09.2013).
- Rembiasz M. *Aktywność zawodowa osób w wieku emerytalnym – wybrane problemy, w: Reformowanie systemów emerytalnych – Porównania i oceny*, Wyd. Politechniki Poznańskiej, Poznań 2013.

MATURE ENTERPRISE – SELECT PROBLEMS

Summary

This article aims to identify the main causes of conducting business activities by people of mature age. An attempt was made to present the major constraints and prospects of the development of this phenomenon.

Premature professional deactivation in the older population has been observed in Poland for years. It has therefore become necessary to introduce various instruments of state policy facilitate conducting business activities by people of mature age. Current social and economic situation and the prospects for Polish population growth for the next ten years requires a greater interest in the present problem.

Keywords: mature enterprise, population ageing, premature professional deactivation, supporting entrepreneurship

Translated by Małgorzata Rembiasz